

Michał Adamus*

Ochrona pól bitewnych w polskim prawie

Streszczenie: Niewiele osób postrzega pole bitwy jako zabytek, jednakże polskie prawo daje możliwość wpisania takich terenów do rejestru zabytków i objęcia ich ochroną prawną. W Polsce mamy tylko 6 takich pól bitewnych. Prawo daje wiele możliwości, niestety nie jest ono dobrze w tej mierze wykorzystane. Należy zintensyfikować działania, w szczególności poprzez utworzenie wyspecjalizowanej organizacji rządowej, działającej na zasadach partnerstwa publiczno-prywatnego w celu rewitalizacji kolejnych takich miejsc.

Słowa kluczowe: pole bitwy, historia, dziedzictwo, prawo administracyjne, zabytek

Wstęp

Gdybyśmy wykonali badanie opinii publicznej i zapytali ankietowanych co odruchowo przychodzi im na myśl pojęcie dobra kultury, czy zabytku, to ich pierwszym skojarzeniem jeśli chodzi o dobra materialne zapewne byłyby: dzieło sztuki, budynek, fortyfikacja, rzadziej jakiś dokument. Prymat wiodłyby przedmioty namacalne, możliwe do zbadania naszymi zmysłami, których wartość nierzadko jest jasna już na pierwszy rzut oka. Rzeczą pewną jest, iż bardzo mało respondentów odpowiedziałoby „pole bitwy”. Czy zatem grunty, na których rozstrzygano w walce newralgiczne dla losów Polski kwestie, broniono jej niepodległości i przelewano krew, pozbawione są w Polsce ochrony prawnej? Absolutnie nie, bardziej właściwym byłoby zapytanie o to, czy obowiązujące normy prawa

* Autor jest studentem IV roku prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, w latach 2014 – 2016 sprawował funkcję wiceprezesa Koła Naukowego Sekcji Ochrony Dóbr Kultury TBSP UJ

administracyjnego są do tego wystarczająco dobrze wykorzystane. Tutaj niestety konieczna jest polemika, która znajdzie się w dalszej części artykułu. Niezbędne wydaje się również przywołanie przykładów opieki nad polami bitewnymi poza granicami naszego kraju.

1. Uznanie pola bitwy za dobro kultury i zabytek oraz konsekwencje z tego wynikające

Podstawowym aktem prawnym regulującym ochronę dóbr kultury w Polsce, była obowiązująca do 17 listopada 2003 r. ustawa o ochronie dóbr kultury¹. Ustawa ta definiowała dobro kultury jako „każdy przedmiot ruchomy lub nieruchomy, dawny lub współczesny, mający znaczenie dla dziedzictwa i rozwoju kulturalnego ze względu na jego wartość historyczną, naukową lub artystyczną”². Zawierała ona również przykładowe wyliczenie przedmiotów mogących podlegać ochronie, dla tematyki tego artykułu szczególne znaczenie jednak będzie mieć następujący fragment: „*pamiętki historyczne, jak militaria ruchome, **pola bitew**, miejsca upamiętnione walkami o niepodległość i sprawiedliwość społeczną, obozy zagłady oraz inne tereny, budowle i przedmioty związane z ważnymi wydarzeniami historycznymi lub z działalnością instytucji i wybitnych osobistości historycznych*”³. Ustawodawca wprost wyraził swoją intencję objęcia prawną opieką m.in. pola bitwy, dlatego zbędne jest odwoływanie się do jakichkolwiek dalszych przepisów w tym względzie.

Inaczej ma się sytuacja po uchwaleniu ustawy derogującej u.o.d.k., a mianowicie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami⁴. W jej rozumieniu zabytek to „nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”⁵. Chociaż ustawodawca nie wymienia pola bitwy wprost, to nie ma wątpliwości, iż może ono zostać sklasyfikowane

* Student IV roku prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, w latach 2014 – 2016 wiceprezes Koła Naukowego Sekcji Ochrony Dóbr Kultury TBSP UJ

¹ Uchylona ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury, Dz. U. z 1999 r. nr 98, poz. 1150 z późn. zm. przywoływana dalej skrótowo „u.o.d.k.”

² Art. 2 u.o.d.k.

³ Art. 5 pkt 4 u.o.d.k.

⁴ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz.U. 2003 nr 162, poz. 1568 z późn. zm. przywoływana dalej skrótowo „u.o.z.”

⁵ Art. 3 pkt 1 u.o.z.

jako nieruchomość związana z działalnością człowieka i stanowiąca świadectwo zdarzenia, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, a zatem jest zabytkiem w rozumieniu u.o.z. Dzięki temu zastosowaniu podlegają dalsze przepisy u.o.z. stanowiące, iż „ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania zabytki nieruchome będące, w szczególności miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji”⁶. Zgodnie z u.o.z. pole bitwy zatem może zostać wpisane do rejestru zabytków, uznane za pomnik historii lub można utworzyć park kulturowy je obejmujący⁷, co z kolei spowoduje objęcie go rygiem ochrony przewidzianej rozdziałami 3, 4, i 11 przywoływanej ustawy.

1.1. Procedura objęcia ochroną

Wpisanie do rejestru zabytku nieruchomego odbywa się na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy⁸.

Uznanie za pomnik historii następuje przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia określającego jego granice. Może nim być zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury⁹. Otwiera to drogę do wpisu pomnika historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego¹⁰, przyjętej w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r.¹¹.

Dodatkowo „rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu

⁶ Art. 6 ust. 1 pkt 1 ppkt „h” u.o.z.

⁷ Art. 7 pkt 1 u.o.z.

⁸ Art. 6 ust. 1 u.o.z.

⁹ Art. 15 ust. 1 u.o.z.

¹⁰ Dz. U. z 1976 r. Nr 32, poz. 190 i 191

¹¹ Art. 15 ust. 4 u.o.z.

kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”¹².

1.2. Konsekwencje objęcia ochroną

Jest to szczególnie ważne ze względu na liczne zagrożenia czyhające na tereny pól bitewnych. Wystarczy wymienić choćby inwestycje celu publicznego, jak rozbudowa miasta, pod którą zajęte zostały tereny bitwy pod Olszynką Grochowską – najbardziej krwawej bitwy Powstania Listopadowego¹³. Niemniej groźna jest działalność rolnicza oraz tzw. „poszukiwaczy skarbów”. Zafascynowani historią i militariami poszukują oni przy użyciu wykrywacza metali pamiątek i artefaktów niszcząc tym samym krajobraz, po czym najczęściej zachowują je dla siebie. Do obiektu uznanego za zabytek stosuje się przepisy karne u.o.z., które penalizują m.in. niszczenie lub uszkodzenie zabytku pod groźbą kary pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5¹⁴, co powinno skutecznie odstraszać przed pomysłem eksplorowania pola bitwy.

Dodatkowo nieruchomości na terenie parku kulturowego może podlegać mocniejszej ochronie dzięki ustanowieniu wymienionych enumeratywnie w ustawie zakazów i ograniczeń. Chodzi tutaj o zakaz lub ograniczenie „*prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmianę sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów*”¹⁵.

2. Polskie pola bitwy i zagospodarowanie niektórych

¹² Art. 16 ust. 1 u.o.z.

¹³ J. Wrzosek, *Pola bitew – ważny element dziedzictwa* [w:] *Ochrona zabytków nr 1-4/2010*, Warszawa 2010, s. 178

¹⁴ Art. 108 ust. 1 u.o.z.

¹⁵ Art. 17 ust. 1 u.o.z.

W Polsce ochronie konserwatorskiej podlega obecnie tylko sześć pól bitewnych¹⁶. Pięć z nich wpisane zostało do rejestru zabytków, w tym trzy dodatkowo uznane decyzją Prezydenta RP za pomnik historii:

- 1) Pole Bitwy pod Grunwaldem w miejscowości Grunwald o obszarze 51,75 ha, objęte ochroną 17 lutego 1984 r., dodatkowo uznane 17 września 2010 r. za pomnik historii¹⁷,
- 2) Pole Bitwy pod Raclawicami w miejscowości Raclawice o obszarze ok. 3000 ha, objęte ochroną 21 lipca 1982 r., dodatkowo uznane 4 kwietnia 2004 r. za pomnik historii¹⁸,
- 3) Pole Bitwy pod Maciejowicami w miejscowości Podzamcze o obszarze 84,04 ha, objęte ochroną 28 kwietnia 1995 r.¹⁹,
- 4) Pole Bitwy pod Raszynem w miejscowości Raszyn o obszarze ok. 0,27 ha, objęte ochroną 17 kwietnia 1987 r.²⁰,
- 5) Pole bitewne na półwyspie Westerplatte w miejscowości Gdańsk o obszarze ok. 64,5 ha, objęte ochroną 17 maja 2001 r., dodatkowo uznane 22 sierpnia 2003 r. za pomnik historii²¹.

Pole Boju pod Ossowem w miejscowości Ossów o obszarze ok. 106 ha zostało 16 kwietnia 2009 r. uznane za część utworzonego tam parku kulturowego.

Z powyższych danych wynika, iż pola bitewne uznane za zabytki są w większości bardzo rozległe, wszakże największe z nich liczy sobie prawie 3000 ha, czyli 30 km². Tak ogromne tereny objęte ochroną tworzą spore pole do manewru, jeśli chodzi o ich wykorzystanie do stworzenia miejsc kultu historycznego oraz pamięci narodowej.

2.1. Zagospodarowanie grunwaldzkiego pola bitwy

Pole Bitwy pod Grunwaldem, jak wspomniano wyżej, zajmuje obszar prawie 52 ha na południowy-wschód od wsi Grunwald obejmując tereny między Stębarkiem, Łodwigowem i Ulnowem, w powiecie ostródzkim w województwie warmińsko-mazurskim.

¹⁶ J. Wrzosek, *Pola bitew – ważny element dziedzictwa* [w:] *Ochrona zabytków nr 1-4/2010*, Warszawa 2010, s. 175

¹⁷ Nr rej.: A-523 z 17.02.1984

¹⁸ Nr rej.: 1003 z 21.07.1981

¹⁹ Nr rej.: A-441 z 28.04.1995

²⁰ Nr rej.: 1306 z 17.04.1987

²¹ Nr rej.: A-1724 z 17.05.2001 i z 25.11.2008

W 550. rocznicę bitwy, 15 lipca 1960 r., odsłonięto zbudowany tam wieloczęściowy Pomnik Zwycięstwa Grunwaldzkiego składający się z jedenastu trzydziestometrowych masztów mających symbolizować sztandary polskich i litewsko-ruskich chorągwi, granitowego obelisku oraz amfiteatru będącego częścią Muzeum Bitwy pod Grunwaldem.

Samo muzeum rozpoczęło swoją działalność z dniem odsłonięcia pomnika. Od 1 marca 2011 r. jest samodzielną instytucją kultury Urzędu Marszałkowskiego województwa Warmińsko - Mazurskiego. Wedle informacji na stronie internetowej muzeum dysponuje powierzchnią wystawienniczą 275 m² oraz „eksponowana jest w nim wystawa stała „Wielka Wojna z Zakonem Krzyżackim 1409-1411 r.”, której podstawową częścią są mapy, plany, rysunki, fotografie oraz duża ilość oryginalnych egzemplarzy a także kopii broni i uzbrojenia średniowiecznego. W części archeologicznej prezentowane są zabytki odkryte na Polach Grunwaldu: groty beltów kusz, groty strzał łuków, fragmenty mieczy, ostrogi i unikalne w polskich zbiorach muzealnych fragmenty rękawicy pancernej. Ponadto, w Muzeum, eksponowana jest wystawa "Grunwald - 600 lat chwały" ukazująca kopie dokumentów, mapy i plany dotyczące najważniejszych wydarzeń związanych z Zakonem Krzyżackim i Królestwem Polskim. Corocznie przygotowywane są też wystawy czasowe o zróżnicowanej tematyce. W Muzeum eksponowane są także kopie chorągwi polskich, litewskich oraz krzyżackich odtworzone na podstawie źródeł ikonograficznych. Zwiedzanie Muzeum urozmaica pokaz fragmentu filmu A. Forda „Krzyżacy”. Jest to 23 minutowy wycinek filmu, przedstawiający Bitwę grunwaldzką. Ponadto, w Muzeum, obejrzeć można jeszcze 3 inne filmy, poświęcone Bitwie. Kolejnymi obiektami Muzeum, udostępnionymi do zwiedzania, są ruiny kaplicy wzniesionej przez Krzyżaków w 1411 r. oraz zbiór kamieni z Pomnika Grunwaldzkiego, ufundowanego przez Ignacego J. Paderewskiego w 1910 r. w Krakowie, zburzonego przez Niemców w 1939 r. Kamienie z cokołu pomnika przechowano w konspiracji i przekazano, w 1976 r., na Pola Grunwaldu. Obecną formę nadano im w 1983 r. Na dostępnym dla zwiedzających terenie Pól Grunwaldzkich znajduje się także "Kopiec Jagielly" - wzniesienie usypane przez harcerzy w 1960 r. w miejscu stanowiska dowodzenia Władysława Jagielly oraz głaz oznaczający domniemane miejsce śmierci Wielkiego Mistrza Zakonu Krzyżackiego oraz granitowe głazy wystawione na pamiątkę uroczystych przysięg żołnierzy I Dywizji WP im. Tadeusza Kościuszki.”²².

W ramach działalności muzeum corocznie organizowane są „Dni Grunwaldu i inscenizacja Bitwy, cykl turniejów rycerskich w ramach Rycerskiej Ligi Turniejowej Grunwaldzkiej Akademii Miecza, imprezy okolicznościowe, między innymi, z okazji Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych, Święta Wojska Polskiego, Nocy Muzeów, zawody w

²² <http://grunwald.warmia.mazury.pl/o-muzeum/historia>, 13.03.2016 r.

*luczniactwie konnym (w tym roku w randze Pucharu Europy) a także jedyna w Polsce zimowa impreza rekonstruktorska - Rejza na Zamek w Nidzicy i Pola Grunwaldu*²³.

Muzeum to jest jednym z najlepszych przykładów skutecznego i pomysłowego zagospodarowania pola bitewnego, o czym świadczy powyższa nota informacyjna i przedstawiona w niej oferta utworzonego tam muzeum.

2.2. Zagospodarowanie pola bitewnego na półwyspie Westerplatte

Podobne, co do wielkości, do pola bitwy grunwaldzkiej jest to, znajdujące się na półwyspie Westerplatte, upamiętniające obronę Wojskowej Składnicy Tranzytowej przez garnizon Wojska Polskiego w czasie kampanii wrześniowej w dniach 1–7 września 1939 roku, która to była pierwszą bitwą II wojny światowej.

Z dawnych obiektów tej placówki, do dziś zachowała się m.in. Wartownia Nr 1. Należy zaznaczyć, iż jako jedyna została udostępniona zwiedzającym. Pozostały również Wartownia nr 4, budynek dawnej elektrowni, 2 magazyny amunicyjne, które należą obecnie do wojska, oraz ruiny budynku koszar. W czerwcu 1974 Związek Bojowników o Wolność i Demokrację zorganizował w Wartowni Nr 1 izbę pamięci. W 1980 r. przekształcona została ona w istniejący do dziś Oddział Muzeum Historycznego Miasta Gdańska²⁴. Ekspozycja znajdująca się w wartowni, to odtworzenie jej wnętrza z września 1939 r., z zaznaczeniem stanowisk bojowych załogi. Znaleźć tam można również siedem tablic z brązu wykonanych przez artystę Mariusza Kulpę, symbolizujących siedem dni walki żołnierzy o Westerplatte. Prezentowane są również pamiątki – zdjęcia, mapy i makiety odwołujące się do dziejów samego półwyspu, Wojskowej Składnicy Tranzytowej Obok oraz sytuacji bojowej z września 1939 roku. Dla zwiedzających dostępny jest ówczesnie używany przez żołnierzy ekwipunek taki, jak broń, umundurowanie, w tym także ten bezpośrednio związany z bohaterami walk - oryginalna kurtka mundurowa majora Henryka Sucharskiego oraz walizka chorążego Edwarda Szewczuka, z którą udał się do niewoli po kapitulacji Westerplatte. Niewątpliwą atrakcją jest również model pancernika Schleswig-Holstein w skali 1:100 oraz ustawione przed wartownią dwa oryginalne pociski w nim wykorzystywane.

3. American Battlefield Protection Program, jako przykład organizacji skupiającej się na ochronie dawnych pól bitewnych

²³ *Ibidem*

²⁴ <http://www.mhmg.pl/oddzial/5/wartownia-nr-1-westerplatte>, 13.03.2016 r.

Chociaż jak widać na podanych przykładach państwo i samorządy wykazują starania w kierunku ochrony pól bitewnych, nierzadko osiągając przyzwoite rezultaty, to bez wyspecjalizowanej agendy nie są one w stanie zrealizować tak wielkiego przedsięwzięcia na terenie całego kraju. Świadczy o tym mała liczba tychże terenów w rejestrze zabytków. Byłoby pożądanym czerpać przykład ze Stanów Zjednoczonych i tamtejszych organizacji, które w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego mają za cel ochronę pól bitewnych oraz miejsc związanych z działalnością wojskową prowadzoną na terenie USA i krzewienie pamięci historycznej oraz kultu tych miejsc w świadomości obywateli. Omówienia wymaga przede wszystkim najważniejsza z nich - *American Battlefield Protection Program*.

Jest to organizacja rządowa, która promuje zachowanie historycznych pól bitewnych związanych z potyczkami na terenie USA, skupiając się przede wszystkim na planowaniu i realizacji pomysłów na wykorzystanie tych terenów m.in. na działalność kulturową oraz edukację publiczną w tym zakresie. Prowadzi ona profesjonalną pomoc dla osób prywatnych, grup czy organizacji zainteresowanych ochroną terenów bitwy. Przyznaje granty, sponsorując tym samym projekty konserwatorskie w tym zakresie, wspierając również stanowe i federalne władze w procesie odkupu ziem, na których toczyły się walki. Taka forma działania pozwala zaoszczędzić wiele pieniędzy z budżetu państwa i pozwala lepiej wybrać optymalną metodę do opracowania zrównoważonych metod konserwatorskich z uwzględnieniem interesu lokalnych społeczności²⁵. W tym celu amerykański Kongres uchwalił w 1996 r. *American Battlefield Protection Act*²⁶, dający Sekretarzowi Zasobów Wewnętrznych Stanów Zjednoczonych uprawnienia realizowane przez *American Battlefield Protection Program*, których „*celem jest pomoc obywatelom, instytucjom publicznym i prywatnym oraz władzom wszystkich szczebli w planowaniu, interpretacji oraz ochronie miejsc, w których historycznie walczone na amerykańskiej ziemi podczas konfliktów zbrojnych, które ukształtowały wzrost i rozwój w Stanach Zjednoczonych, aby obecne i przyszłe pokolenia mogły uczyć się i czerpać inspirację z ziemi, gdzie Amerykanie dokonali aktu swojego ostatecznego poświęcenia*”²⁷. Była to odpowiedź na druzgocące statystyki

²⁵ <http://www.nps.gov/abpp/aboutus.htm>, 13.03.2016 r.

²⁶ Public Law 104-333, 16 U.S.C. 469k, section 604

²⁷ *Ibidem*; The purpose of this section is to assist citizens, public and private institutions, and governments at all levels in planning, interpreting, and protecting sites where historic battles were fought on American soil during the armed conflicts that shaped the growth and development of the United States, in order that present and future generations may learn and gain inspiration from the ground where Americans made their ultimate sacrifice.

wynikające z raportu²⁸ datowanego na lipiec 1993 r. o polach bitwy wojny secesyjnej, według którego prawie 20% z nich jest zagubione lub rozdrobnione, 17% jest w złym stanie i 60% zostało utraconych lub znajduje się w bezpośrednim niebezpieczeństwie podzielenia przez co utracą swoją spójność i zabytkowy charakter²⁹. Efekty programu *American Battlefield Protection Program* są imponujące – zbadano ponad 650 pól bitewnych z 16 wojen, od 1992 roku przydzielono ponad 513 grantów *Battlefield Planning Grants* pomagających zachować więcej niż 100 pól bitewnych w 42 stanach. Należy przy tym wspomnieć, iż warto grantu wynosi od 5,000 USD do 80,000 USD, a przeciętnie około 32,000 USD³⁰. Statystyki te są imponujące w kontekście ilości pól bitewnych objętych ochroną w Polsce.

4. Partnerstwo publiczno-prywatne jako forma ochrony pól bitewnych

Wydaje się, iż rozwiązaniem wielu problemów które sprawia generalnie opieka nad zabytkami, a w tym konkretnym przykładzie – opieka nad polami bitewnymi, mogłoby być zastosowanie schematu przedstawionego w poprzednim rozdziale, przykładu płynącego ze Stanów Zjednoczonych, a mianowicie utworzenie organizacji rządowej, wyspecjalizowanej w opiece nad polami bitewnymi, która wraz z podmiotami prywatnymi zajmowała by się przede wszystkim odnajdywaniem, ustalaniem granic, wykupem, tworzeniem planów rewitalizacji tych terenów i ich otoczenia oraz przyznawaniem grantów na te działania. Mogłoby się to odbywać w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego, albowiem jak stanowi sama ustawa „*przedmiotem partnerstwa publiczno-prywatnego jest wspólna realizacja przedsięwzięcia oparta na podziale zadań i ryzyk pomiędzy podmiotem publicznym i partnerem prywatnym*”³¹.

Trafnie wskazuje się w literaturze, iż z tego rodzaju współpracy płynie wiele korzyści, jak choćby to, że „*zaangażowanie kapitału prywatnego pozwala na realizację*

²⁸ Report on the Nation's Civil War Battlefields, prepared by the Civil War Sites Advisory Commission; <http://www.nps.gov/abpp/statutes/ABPP%20Act%20as%20Amended%202002.pdf>, 13.03.2016 r.

²⁹ *Ibidem*; According to the Report on the Nation's Civil War Battlefields, prepared by the Civil War Sites Advisory Commission, and dated July 1993, of the 384 principal Civil War battlefields--
(A) almost 20 percent are lost or fragmented;
(B) 17 percent are in poor condition; and
(C) 60 percent have been lost or are in imminent danger of being fragmented by development and lost as coherent historic sites.

³⁰ <http://www.nps.gov/abpp/grants/planninggrants.htm>, 13.03.2016 r.

³¹ Ustawa z dnia 19 grudnia 2008 r. o partnerstwie publiczno-prywatnym, Dz.U. 2009 nr 19, poz. 100 z późn. zm., zwana dalej „u.p.p.p.”; art. 1 ust. 2

wielu inwestycji, które nie mogłyby być zrealizowane w sytuacji znacznych ograniczeń budżetowych, szczególnie w warunkach kryzysowych oraz konieczności działań zmierzających do zmniejszenia wydatków i deficytu publicznego”, czy „wykonywanie zadań publicznych podlega warunkom rynkowym, co zwiększa ich efektywność oraz jakość, większa efektywność w wykorzystaniu zasobów i generowanie wartości handlowej z aktywów sektora publicznego, ograniczenie ryzyka realizacji przedsięwzięć poprzez jego odpowiednią alokację.”³². W ramach takiego partnerstwa można opracować wiele schematów działania, sam jednakże widziałbym to w taki sposób, iż przedsiębiorstwo prywatne w zamian za rewitalizację terenu, bądź większościowy udział w finansowaniu jej, miałyby prawo czerpać wyłączny zysk ze sprzedaży biletów do muzeum lub innego miejsca pamięci tam wybudowanego przez określony okres czasu. Wydaje się, iż takie rozwiązanie cieszyłoby się sporym zainteresowaniem, szczególnie w kontekście dużych korporacji, które ze względu na swój wizerunek chętnie podejmują się finansowania różnych projektów na rzecz lokalnych społeczności.

Podsumowanie

Ma rację Jakub Wrzosek twierdząc, iż „*pola bitew są specyficznymi zabytkami*”, jednakże trafnie zauważa też, że „*badanie, odkrywanie i ochrona tego typu zabytków może stać się ważnym czynnikiem integracji społeczności lokalnych, podnoszenia świadomości historycznej czy rozbudzania uczuć patriotycznych.*”³³. Są one bez wątpienia istotnym elementem naszego dziedzictwa kulturowego, co więcej mogą być zabytkami i z tego tytułu zasługują na ochronę przewidzianą polskim prawem, która jest wcale niemała. Wielka szkoda, iż w Polsce tak niewiele z nich jest nią objęta. Owszem, co zostało pokazane na przykładzie Grunwaldu i Westerplatte, miejsca te są dobrze zagospodarowane, jednakże jest to niewielkim pocieszeniem biorąc pod uwagę, iż w skali kraju takich miejsc mamy zaledwie sześć. Czy pozwolimy by reszta z nich została bezpowrotnie utracona? Byłoby to haniebne i nieuczciwe zarówno w stosunku do naszych przodków, jak i przyszłego pokolenia. W Polsce powinna powstać organizacja rządowa na wzór amerykańskiej *American Battlefield Protection Program*, która w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego mogłaby zająć się szeroko pojmowaną rewitalizacją terenów, na których odbywały się niegdyś historyczne potyczki ważne dla losów naszego kraju. Obowiązujące

³² T. Skoczyński, *Ustawa o partnerstwie publiczno-prywatnym. Komentarz praktyczny*, LEX 2011, 13.03.2016 r.

³³ J. Wrzosek, *Pola bitew – ważny element dziedzictwa* [w:] *Ochrona zabytków nr 1-4/2010*, Warszawa 2010, s. 181

prawo wydaje się w tym przypadku być optymalne, lecz niestety niewykorzystane. Działania w tej mierze powinny zostać podjęte niezwłocznie, albowiem, jak już zostało powiedziane, tereny te zostaną na zawsze utracone, a przez to pamięć o tych bitwach i ich ofiarach może zostać w najgorszym przypadku utracona.

* * *

Protection of battlefields in Polish law

Summary: Few people see the battlefield as a monument, despite the fact that Polish law gives the opportunity to involve such areas in the register of monuments and give them legal protection. In Poland, we have only 6 battlefields considered as monuments. Our law gives many options, but it is not used adequately. Efforts should be immediately intensified in particular through the establishment of a specialized government organization, operating on the principles of public-private partnership to revitalize such areas.

Key words: battlefield, history, heriatage, administrative law, monument